

Мельниченко Наталія,
науковий співробітник
КЗ «Літературно-меморіальний
музей І.К. Карпенка-Карого
міста Кропивницького»

ЛЕОНІД ТЕНДЮК – НА ШИРОТАХ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ,
РОМАНТИКИ, ПРИГОД І ФАНТАСТИКИ

У статті розповідається про життєвий та літературний шлях відомого українського письменника, журналіста, мандрівника Леоніда Тендюка. Життєпис та творчий доробок літератора простежується за допомогою найцікавіших музейних предметів з фонду Л.М. Тендюка. Акценти робляться на аналізі декількох творів мариніста, у яких Тендюк описує свої подорожі, зустрічі, пригоди.

Ключові слова: *Леонід Тендюк, письменник-мариніст, мандрівник, фантастична трилогія.*

3 березня 2021 року виповнюється 90 років від дня народження нашого відомого земляка, українського письменника Леоніда Михайловича Тендюка.

У фондах літературно-меморіального музею І.К. Карпенка-Карого міста Кропивницького зібрані матеріали про життєвий і творчий шлях поета, прозаїка, журналіста, мандрівника. Фонд письменника нараховує 66 музейних предметів документальної, книжкової та фото груп. Більша частина – це книги, які надійшли до музею з обмінних фондів бібліотек України. Деякі подаровані Ларисою Захарівною Пігарьовою, колишньою вчителькою української мови та літератури Кіровоградської школи-інтернату № 1 (з автографами Л. Тендюка). Листи, телеграми також адресовані вихованцям цього навчального закладу. Світлини зроблені під час творчого спілкування зі школярами. Групове фото, на якому Леонід Тендюк зображений з

письменниками-земляками, колегами по перу Віктором Погрібним, Василем Бондарем під час III з'їзду НСПУ у 2001 році, подароване поетом Володимиром Могилюком.

Життєпис письменника, прозаїка і поета, одного з небагатьох українських письменників-мариністів, почався в с. Володимирівка Кіровоградського (нині Кропивницького) району Кіровоградської області. Майбутній мандрівник добре пам'ятав своє воєнне дитинство, матусю, яка після смерті батька самотужки виростила чотирьох дітей. Його батько під час Другої світової війни служив артилеристом і загинув у останній день війни, 9 травня 1945 року, в місті Брно.

Десятирічку Леонід закінчив у районному центрі Велика Виска.

З 1956 року випускник факультету журналістики Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка протягом п'яти років працював літпрацівником у відділі літератури та мистецтв газети «Молодь України». Активно виступав з нарисами, фейлетонами, публіцистичними статтями. В якості кореспондента багато їздив по Україні, набираючись життєвого і літературного досвіду.

На початку 1960-х його відправили у відрядження на Курили, Командори, Камчатку. Виконавши завдання редакції, Тендюк приймає доленосне рішення – залишитися працювати стрільком-мотористом на звиробійній шхуні в Беринговому морі, адже про далекі видноколи моря та океани мріяв з дитинства. З 1961 по 1968 рр. брав участь у декількох далеких експедиціях на суховантажах «Острозька» і «Оренбург», гідрографічному судні в якості матроса I класу і рульового. На кораблях «Юлій Шокальський», «Олександр Воєйков» і «Витязь» ходив у рейси до Японії, островів Фіджі, Нової Гвінеї, В'єтнаму, США, Канади, Індії, Пакистану і Австралії. Побував більш, ніж на п'ятдесяти островах. У канадському порту Ванкувер відбувся його перший літературний вечір для земляків-українців. Відвідав атол Бікіні

у Тихому океані після випробування там американської водневої бомби. Зустрівся з українкою, яка волею долі стала королевою Західного Самоа.

Леонід Тендюк творчу діяльність розпочав ще в ранній юності – перші вірші його були надруковані в газеті «Кіровоградська правда» 1947 року.

У фондах літературно-меморіального музею І.К. Карпенка-Карого зберігається перша книжка поезій, яка вийшла друком у 1961 році під назвою «Поле моє, полечко...». Тоді ж автор подарував її керівниці літгуртка школи-інтернату № 1 Л. Пігарьовій, а пані Лариса згодом подарувала збірку музею.

Своїми творами письменник-земляк прославляв наш рідний край, доводячи, що степовики можуть бути і вправними моряками.

Поезії автора властиві глибокий ліризм і образність. Недарма Володимир Сосюра написав: «Леонід Тендюк – моє справжнє золоте продовження» [11, с.3]. Павло Тичина також високо цінував його талант. Ось як поет відгукнувся про життєвий і творчий вибір Тендюка: «І шторми, і вітри, і тісна, згуртована багатонаціональна сім'я моряків, і зустріч з людьми на різних берегах, і особливо гостре чуття Батьківщини далеко від неї – ось що формує його творчу душу, ось що шліфує його характер, збагачує його самого як художника і людину» [11, с.3].

Ставши літератором-професіоналом, Леонід Михайлович написав і видав понад тридцять книжок, серед яких: збірки поезій «Поле моє, полечко...» (1961), «Струмки народжуються в горах» (1964), «Берег моєї землі» (1974), «Тиша, стривожена штормом» (1975), «Голос моря і степу» (1981), «Стамбульські провулки» (1997), «Дике поле» (2004), «Земна палуба» (2008); книги подорожніх нарисів «Одіссея східних морів» (1964), «Шукачі тайфунів» (1965), «Люди з планети Океан» (1968); повісті «Земля, де починаються дороги» (1972), «Альбатрос - блукач морів» (1972), «Відгомін Чорного лісу» (1976, 1987), «Полінезійське рондо» (1979), «Експедиція Гондвана» (1984), «Голова Дракона» (1985), «Слід Баракуди» (1986), «Витязь» (1986), «Останній рейс Сінтоку-Мару» (1987), «Тріада» (1987),

«Смерть в океані» (1990), «Пояс Оріона» (1990); книги оповідань для дітей «Вогники в океані» (1974), «Дивовижна риба мурена» (1977), «На коралових атолах» (1979) та ін. І в кожному жанрі він по-своєму цікавий і своєрідний [6, с.58].

Олесь Гончар, виступаючи на V з'їздів письменників України, зазначив, що «Леонід Тендюк - наш мореплавець і один з найяскравіших мариністів» [13, с.4]. Така оцінка не випадкова: прозові твори Леоніда Тендюка, передовсім звернені до молодого покоління, виховують у нього почуття мужності, стійкості перед всілякими – і житейськими, і морськими – бурями, вчать гідно нести по всіх материках горде ім'я – українець.

Відомий дослідник Арктики контр-адмірал Іван Папанін у передмові до «Вибраних творів» Леоніда Тендюка писав: «Його твори сповнені доброти й людяності. Добрі твори! Такий же їх автор» [11, с.3].

Книги про морські подорожі з-під пера Тендюка видавалися в Україні великим (100–150-тисячними) тиражами, прочитувалися із цікавістю – особливо молоддю.

Серед створеного Леонідом Тендюком є захоплююча фантастична трилогія «Експедиція «Гондвана» (1984-1986), дія якої розгортається в Індійському океані. Міжнародна наукова експедиція досліджує дно океану в надії розкрити таємницю затонулого материка Гондвана. Під час занурення екіпаж батискафа потрапляє в полон у невідоме підводне поселення «Баракуда», а потім на острів Нозі Масава, де войовничі керманічі виношують плани ядерних ударів по країнам світу. До того ж тамтешні вчені-експериментатори роблять дослід з імплантації в організм людини зябер, намагаючись створити ідеальних морських солдат, людино-риб. А на атолі Хібоко проводять експерименти з управління магнітними бурями, наслідком чого є пропажа кількох риболовецьких шхун. У результаті мужні акванавти вчасно допомагають виявити і знешкодити атомних маніяків.

Про Курилські острови розповідає повість Л. Тендюка «Останній рейс «Сінтоку-мару», про Бікіні – «Смерть в океані». А повість – «Відгомін Чорного лісу» - про кіровоградське молодіжне підпілля у роки Другої світової війни.

У книзі «Голос моря і степу» поєднані дві основні теми, дві любові поета – поле і море. Поетичним рядкам притаманна романтика і вишуканість форми. Ось чому у поета так багато читачів, які виділяють його голос із хору інших майстрів слова. Згадані твори письменника наявні в музейному зібранні. У 2010 році вийшла остання поетична збірка «Блукалець».

Леонід Тендюк - лауреат літературних премій: імені Лесі Українки за «Вибрані твори» у двох томах і збірку «Смерть в океані» (1992) та імені Володимира Сосюри за поетичні твори (2008).

Ніколи Леонід Михайлович не забував про свою малу Батьківщину. У Володимирівці, Могутньому, Великій Висці, Кіровограді (нині Кропивницькому) письменник проводив зустрічі з юними читачами, переважно у школах, презентуючи нові книги; розповідав учням та вчителям про свої подорожі незабутні зустрічі.

На початку 70-х років минулого століття, під час відзначення на Кіровоградщині всеукраїнського свята рідної мови, Леонід Тендюк разом з літераторами Галиною Гордасевич, Борисом Демківим, Валерієм Гончаренком читав поезії перед учнями тодішньої кіровоградської СШ № 5 імені Тараса Шевченка. На згадку про теплу зустріч він подарував у шкільну бібліотеку свою книгу прози «Відгомін Чорного лісу», у якій описує подвиг колишньої вчительки математики цієї школи Олени Бур'янової. Того ж дня письменники взяли участь у святі «Вересневі самоцвіти» на славному Хуторі Надія.

В одному із листів, адресованому учням Кіровоградської школи-інтернату № 1, який зберігається у фондах літературно-меморіального музею І.К. Карпенка-Карого, Л. Тендюк писав: «Кіровоградщина чудесна, вона

чудесніша за всі країни на світі! Які там в степах маки! Як пахнуть пологі вибалки чебрецем. І кожна козацька могила таїть історію нашої праминулої героїки...» .

У книзі Василя Бондаря, очільника Кіровоградської обласної організації НСПУ, «У пошуках слова значущого» розміщено інтерв'ю з Тендюком, у якому Бондар запитав: «У Ваших мандрівних книгах багато зустрічей із земляками: на Чукотці, в Японії, Австралії, навіть на судні Кусто (з одеситом-кінооператором Жоржем Барським). Вам не дорікали тодішні видавництва за надмірну увагу до українців за кордоном?». На що земляк відповів: «Переважна більшість моїх книжок – про зарубіжні країни, і мене могли б вважати іноземним автором, якби я не був українським літератором, якби моїм пером не керувало сповнене синівської любові до рідної землі серце. А те, що я увагу акцентував на людях не інших племен і народів, а на земляках моїх, українцях, – цілком закономірно, виходячи із сказаного вище. У видавництвах до крену в бік мого земляцтва не присікувалися, а от якісь доморощені патріоти, що вважали себе істинними українцями, звертали на мою велику прихильність до блукачів-гречкосіїв увагу, писали ганебні листи, через один з яких мені довелося побувати на Володимирській, у КДБ. Обійшлося, правда, без особливих ексцесів». [3, с. 149].

Понад сорок років прожив письменник-земляк у Києві. Помер 12 липня 2012 року, заповівши похоронити себе в рідному селі Володимирівка. На пам'ятній плиті на могилі є перелік усіх країн, де він побував за життя.

Книги Леоніда Тендюка і досі читаються із захопленням. Один із польських літературних критиків порівняв Тендюка зі своїм земляком Альфредом Шклярським, автором десятитомника подорожньо-пригодницьких творів про Томека. В один ряд він також поставив твори Жюльє Верна, Фенімора Купера, Густава Емара, Майна Ріда, Луї Буссенара та Джека Лондона.

Останнім часом серед літературної громади поширюється ідея щодо заснування літературної премії імені Леоніда Тендюка в галузі літератури для дітей і молоді – у жанрі фантастики, пригод і подорожей. Наш земляк і його твори гідні цього, бо такої премії в Україні поки ще нема.

Список літератури та джерел

1. Блакитні вежі: Хрестоматія. – Кіровоград: ПВЦ «Мавік», 2009.
2. Блакитні вежі: Хрестоматія творів письменників Приінгульського краю у 2-х томах. Т.ІІ: Проза. – Кіровоград: ПВЦ «Мавік», 2011.
3. Бондар В.В. У пошуках слова значущого: статті, інтерв'ю, рецензії. – Кіровоград: Степ, 2008.
4. Босько В.М. Визначні постаті Степової Еллади. Ч.І. – Кіровоград: Видавничий центр «Інформаційна мережа», 2004.
5. Босько В.М. Історичний календар Кіровоградщини на 2011 рік. Люди. Події. Факти. – Кіровоград: Центрально-Українське видавництво, 2010.
6. Босько В.М. Історичний календар Кіровоградщини на 2016 рік. Люди. Події. Факти. – Кіровоград: Центрально-Українське видавництво, 2015.
7. Веселка: Антологія української літератури для дітей. Твори радянського періоду: Проза. – К. : Веселка, 1985.
8. «Кіровоградська правда». – 1973. – 23 червня. – № 143.
9. «Кіровоградська правда». – 1976. – 8 серпня. – № 185.
10. «Кіровоградська правда». – 2004. – 20 січня. – № 6.
11. «Кіровоградська правда». – 2001. – 8 лютого. – № 5.
12. «Кіровоградська правда». – 2007. – 20 листопада. – № 132.
13. Тендюк Л.М. Голос моря і степу: Поезії. – К.: Дніпро, 1981.
14. Тендюк Л.М. Останній рейс «Сінтоку-мару». – К.: Веселка, 1987.
15. Тендюк Л.М. «Витязь»: (Історія одного корабля): Повість. – К.: Молодь, 1986.

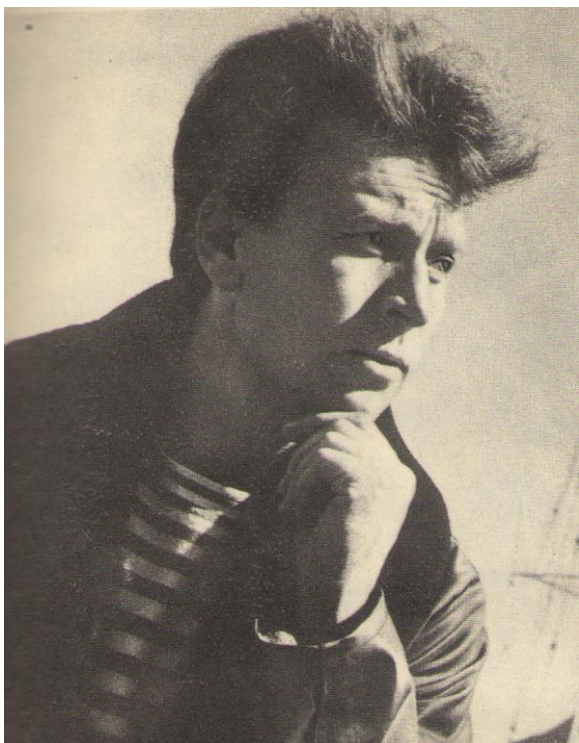
16. Тендюк Л.М. Відгомін Чорного лісу: Документальна повість. – К.: Веселка, 1976.
17. Тендюк Л.М. Поле моє, полечко: Поезії. – К.: Молодь, 1961.
18. Тендюк Л.М. Вогники в океані: Морські оповідки. – К.: Веселка, 1974.
19. Тендюк Л.М. Одіссея східних морів. – К.: Молодь, 1964.
20. «Літературна Україна». – 2010. – 24 червня. - № 6.
21. Фото. Леонід Тендюк з учнями школи-інтернату № 1 м. Кіровограда та Ларисою Пігарьовою. Із фондів КЗ «Літературно-меморіальний музей І.К. Карпенка-Карого міста Кропивницького». КМЛМ-4782/ФО-746.
22. Фото. Учасники III з'їзду НСПУ. Л. Тендюк, В. Погрібний, В. Бондар, В. Могилюк. м. Київ, 2001. Із фондів КЗ «Літературно-меморіальний музей І.К. Карпенка-Карого міста Кропивницького». КМЛМ-6321/ФО-962.

The article tells about the life and literary path of the famous Ukrainian writer, journalist, traveler Leonid Tendyuk. The biography and creative work of the writer can be traced with the help of the most interesting museum objects from the fund of L.M. Tendyuk. Emphasis is placed on the analysis of several works of the mariner, in which Tendyuk describes his travels, meetings, adventures.

Keywords: *Leonid Tendyuk, marine writer, traveler, fantastic trilogy.*

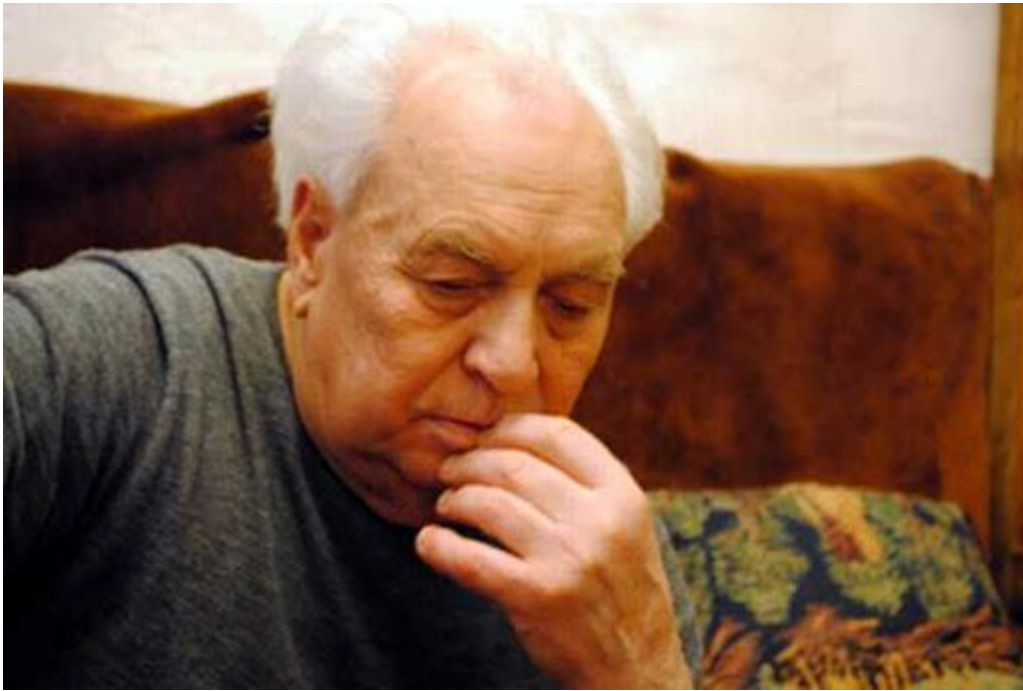
Додатки

Леонід Тендюк.
1960-і рр.

Леонід Тендюк з учнями школи-інтернату № 1
та вчителькою Ларисою Пігарьовою.
м. Кіровоград. 1960-і рр.

Леонід Тендюк. 2000-і рр.

